

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף קליטת תלמידים עולים

המלצות פדגוגיות לעבודה בכיתות שבהן לומדים גם תלמידים עולים

מטרת מסמך זה היא להציע דרכים להתמודדות עם האתגרים הפדגוגיים העומדים לפני אנשי החינוך בעבודתם עם אוכלוסיית התלמידים העולים בכל שכבות הגיל. המסמך כולל המלצות שיבוצעו בהתבסס על מיפוי הצרכים שייעשה בידי צוות בית הספר. המיפוי יכול להתבסס על היבט הלימודי, החברתי והתרבותי.

רציונל

במערכת החינוך לומדים תלמידים רבים שלא נולדו בישראל ושהעברית אינה שפת אמם. תלמידים אלה חווים מעבר בין-תרבותי משמעותי הכרוך בלא מעט קשיים, הנובעים מן הצורך להשתלב בחברה חדשה בעלת תרבות ואורחות חיים שונים מאלה שהורגלו אליהם בארץ מוצאם.

תרבות הלמידה בארצות המוצא של התלמידים העולים שונה מזו הנהוגה בבתי הספר בישראל. ההבדלים מתבטאים הן בהרגלי הלמידה, למשל ההתנהלות בזמן השיעור או הכנת שיעורי הבית, הן בדרכי ההערכה והן בקשר של ההורים עם בית הספר. על בית הספר להיות מודע לשונות זו ולהקנות לתלמידים העולים כלים שיסייעו להם למצות את יכולותיהם.

רכישת השפה על כל רבדיה היא תהליך ארוך ורצוף אתגרי וקשיים, המעכב את ההצלחות הלימודיות של התלמידים העולים. יש לזכור שרבים מקרב התלמידים העולים הם בעלי יכולות לימודיות גבוהות שחוו הצלחות בעבר, וכי חוסר הידע בשפה בשל הימצאותם בתהליך של רכישת שפה מונע בעדם למצות את יכולותיהם בתהליך הלמידה ואף עלול להשפיע על השתלבותם החברתית.

צוות בית הספר נדרש אפוא להתמקצעות בקליטת תלמידים עולים בתחום הלימודי ובתחום החברתי. כחלק מתהליך ההתמקצעות יש לחשוף את צוות בית הספר למחקרים ולתאוריות שונות בנושאים של הגירה בכלל ועלייה לישראל בפרט (מעבר בין תרבותי, "הלם תרבות"???) וכן בתחום רכישת שפה שנייה ודרכי הוראתה ובעיקר ברכישת העברית כשפה שנייה והוראתה.

בין ההורים לבין צוות בית הספר יתקיים קשר רציף, שחשיבותו רבה להשתלבות התלמיד העולה ובני משפחתו. יש לעשות כל שניתן כדי לקרב את ההורים לבית הספר ולעשייה בו, ולסייע בכל דרך אפשרית לקידום התקשורת בין ההורים לבין הצוות.

באחריותו של צוות בית הספר לפתח כשירות תרבותית שתבטא במודעות וברגישות של הצוות החינוכי כולו כלפי התלמידים העולים, ותתאפיין במתן כבוד לתרבות ארץ המוצא ולשפת האם של העולים.

עקרונות עבודה

1. מנהל בית הספר יוביל את תהליך הקליטה וההשתלבות של התלמידים העולים וישתף את צוות בית הספר כולו בתהליך.
2. עבודה בגישה מערכתית, המונחית בעזרת מסמך הסטנדרטים של אגף קליטת תלמידים עולים, היא מרכיב חשוב בהצלחת תהליך הקליטה של התלמידים העולים. המסמך מנחה את בית הספר בהיבטים הארגוני, הלימודי, החברתי והתרבותי. ניתן לראות את מסמך הסטנדרטים באתר האגף לקליטת תלמידים עולים. [למסמך הסטנדרטים](#)
3. בבתי ספר שלומדים בהם עולים יתבטא הרכב אוכלוסיית התלמידים גם בתכנית העבודה הבית-ספרית.
4. באקלים בית-ספרי אשר מחד גיסא מכיר בהווה המשותפת ומאידיך גיסא מכיר בשונות ובייחודיות של כל קבוצה בבית הספר, ימצאו התלמידים העולים ביטוי גם לשימור תרבות ארצות המוצא שלהם.
5. בית הספר ישאף לקיום דיאלוג בין כל השותפים לקליטת התלמידים העולים – צוות בית הספר, תלמידים, הורים, מגשרים ועוד – מתוך מודעות לשונות הרב-תרבותית.
6. בית הספר יושתת על סביבה לימודית מאפשרת ומאתגרת, ששמה לה למטרה לקדם את התלמידים העולים ולהביאם למיצוי יכולותיהם תוך שאיפה להגיע להישגים גבוהים הן בכישורים הלימודיים והן בכישורים החברתיים.
7. "תיק תלמיד עולה" הוא כלי עבודה חשוב המתייחס להיבטים הלימודיים, החברתיים והתרבותיים, ומלווה את התלמיד בשלוש השנים הראשונות במערכת החינוך. תיק תלמיד עולה נמצא באתר אגף קליטת תלמידים עולים. [לתיק תלמיד עולה](#)

סביבות הלמידה

סביבה פיזית

- בבתי ספר שלומדים בהם תלמידים עולים יתבטא הרכב אוכלוסיית התלמידים גם במראה בית הספר. בבית הספר ייערכו תערוכות של עבודות יצירה ואמנות של תלמידים המספרים על מורשת ארצות המוצא לצד מורשת ישראל, ויוצגו יצירות של אמנים מארצות שונות.
- השלטים בבית הספר יהיו כתובים גם בשפות המוצא של רוב התלמידים העולים.
- אתר בית הספר יציג את השונות התרבותית של הבאים בשערי בית הספר.
- המכתבים הרשמיים לתלמידים ולהוריהם יופצו גם בשפות השונות במידת האפשר.
- ספריית בית הספר תכלול ספרים ומילונים בשפות השונות.

סביבה חברתית

- על בית הספר ליצור אקלים בית-ספרי המטפח את תחושת השייכות של כל תלמידיו, והמאפשר לתלמידים העולים להשתלב חברתית עם יתר התלמידים בבית הספר בפרט ובקהילה בכלל. פירוט ניתן לראות במסמך הסטנדרטים בפרק העוסק בשילוב חברתי של תלמידים עולים.
- בבית הספר תתקיים פעילות להעמקת הקשרים החברתיים בין התלמידים העולים לבין ילידי הארץ.
- בית הספר יעודד ביקורים הדדיים אחרי שעות הלימודים בין תלמידים עולים לבין ילידי הארץ.
- בית הספר יעודד חונכות ועזרה הדדית: בוגרים המלמדים צעירים; עבודה בזוגות תוך שילוב בין עולים לבין ותיקים ועוד.
- בית הספר יטפח את הקשר עם משפחות התלמידים העולים, וידאג להגביר את תחושת השייכות שלהם לקהילת בית הספר על ידי שיתוף הורי התלמידים העולים בפעילויות בית הספר, למשל בהכנת טקסים, חגיגות ואירועים שונים.
- בתי ספר שבהם לומדים תלמידים עולים ייעזרו במגשרים חינוכיים בין תרבותיים שיקלו על השתלבותם.

סביבה לימודית

- צוות בית הספר יעמיק את ידיעותיו בנושאים הקשורים לקשיי התלמידים העולים בתהליכי רכישת השפה העברית, וזאת באמצעות תהליכי פיתוח מקצועי בתוך בית הספר ובלימודים והשתלמויות מחוץ לבית הספר.
- צוות בית הספר יהיה קשוב לתרבויות המוצא השונות של התלמידים העולים ולדרכי הלמידה המוכרות להם, ויתאים שיטות הוראה מגוונות כמענה לצורכיהם. בתהליכי ההוראה ישתמשו המורים בחומרי עזר שונים לשם המחשה ויצירת עניין ולשם העמקת הבנת התכנים הנלמדים והטמעתם בקרב התלמידים, כדוגמת תמונות, חפצים, עיתונים, שימושי מחשב, סרטונים, פרסומות ועוד.
- תהליכי ההוראה בבית הספר יאפשרו חוויות הצלחה, ויגבירו את המוטיבציה בקרב התלמידים העולים להמשיך בתהליך הלמידה וברכישת השפה העברית.
- בשיעורים ישולבו תכנים מעולמם של התלמידים העולים, למשל יילמדו טקסטים מעולם הידע של התלמידים וטקסטים הרלוונטיים לתרבותם. מכאן שגם אוצר המילים שילמדו באמצעות תכנים אלה יהיה רלוונטי לתלמידים אלו.
- בבית הספר יופעלו מסגרות סיוע ותגבור לימודי פרטני או קבוצתי עבור התלמידים העולים.
- בית הספר יעודד את מעורבות הורי התלמידים העולים בתהליכי הלמידה של ילדיהם.

- בית הספר יצמיד לכל תלמיד עולה אדם שישמש דמות מעצימה, יתווך את הסביבה הלימודית והחברתית עבורו, יסייע לו באיתור חוזקותיו, ישדר לתלמיד העולה ביטחון ביכולותיו ויתמוך בו באופן יציב ועקיב. אדם זה יכול להיות תלמיד בוגר או בן אותו גיל, יליד הארץ או עולה ותיק, אדם מצוות בית הספר או חונך מבחוץ, כל זאת בהתאם לשיקולי צוות בית הספר, שיאתר את האדם המתאים ביותר.
- יש לשאוף שבבתי ספר ישולבו גם מורים עולים.

הערכה

1. לכיתות י עד יב, ראו הנחיות בחוזר מנכ"ל (בגרויות)

2. לכיתות א עד ט

רכישת השפה העברית

- על צוות בית הספר לערוך מבחנים לבדיקת מידת ההתקדמות של התלמידים העולים ברכישת השפה העברית ומידת יכולתם להשתלב בכיתה רגילה, בהתאם להנחיות באתר האגף. [להורדת המבחן \("מבדקי מדף"\)](#)

מקצועות הלימוד

- תלמיד שעלה במהלך השנה האחרונה ייבחן בכתב לפי קצב התקדמותו בכתיבה, ולצד זה יוכל להיבחן בעל פה על פי הצורך.
- תתאפשר הערכה חלופית כגון הגשת תלקיט או תוצר המשקף למידה, או הערכה באמצעות שיחה או בחינה בעל פה, אך אין לפטור באופן גורף תלמיד עולה ממשימות כתיבה ומהתנסויות בכתיבה.
- ייעשה שימוש בדרכי היבחנות מגוונות שיאפשרו לתלמידים העולים לבטא כהלכה את רמתם ואת יכולותיהם השפתיות. הצורך בדרכי ההיבחנות ייקבע על ידי הצוות הפדגוגי בהתאם ליכולות התלמיד העולה ולקצב התקדמותו.
- ❖ תרגום הנחיות המבחן לשפת האם במידת האפשר (תיווך זה יתאפשר בתקופה הראשונה לעלייה, ובתקופה זו יש ללמד את התלמידים העולים את לשון ההנחיות במבחנים).
- ❖ שימוש במילון דו-לשוני.
- ❖ מתן תוספת זמן.
- ❖ צירוף חומר עזר למבחן, כמו דף אוצר מילים.
- ❖ מתן מבחן בית.
- ❖ השלמת מבחן בכתב באמצעות מבחן בעל פה.
- ❖ הקראת שאלון.

- ❖ מתן מאגר שאלות שהמבחן יורכב ממנו (הטרמה).
- ❖ אפשרות בחירה בין שאלות.
- ❖ צמצום היקף החומר למבחן.
- ❖ עזרה בהכנה למבחן באמצעות חונך, בעזרת מורה או בעזרת מסייעים אחרים.

• **מבחני מיצב**- עד שנה בארץ התלמידים העולים לא ייבחנו כלל. משנה עד שלוש שנים בארץ זכאים להיבחן בכיתה מותאמת אך ציוניהם לא ייכללו בממוצע הכיתתי והבית ספרי.